

תרומתה של תכנית מצוינים בהוראה להכשרת מורים לקידום החינוך בארץ

אחמד ביאדסה

תקציר

מאמר זה בא לבדוק את תרומתה של תכנית המצוינים בהוראה להכשרת מורים לקידום החינוך בארץ ואת השפעתה על הישגי מדינת ישראל. מפני שתחום המצוינים בהוראה נחשב לחדש יחסית, המאמר הסתמך בעיקר על מקורות ומחקרים מקומיים ובין-לאומיים קיימים. תכנית המצוינים בהוראה הנה יזמה של האגף להכשרת מורים במשרד החינוך, והוא נחשב לאחד המקורות המרכזיים שעליו הסתמך המאמר. טרם בוצע מחקר אמפירי מקיף במדינה שיכול להצדיק את כדאיות ההשקעה בתכנית המצוינים אבל, מניתוח המחקרים המעטים שבוצעו על תלמידים בוגרי מסלול זה בתחומים השונים מתברר, כי ישנה השפעה חיובית של המסלול ויכולות להתקבל תוצאות חיוביות בעתיד.

מבוא

מאז קום המדינה הוצעו עשרות תכניות ורפורמות במערכת החינוך. מטרתן הכללית הייתה תמיד: שינוי חיובי במערכת החינוך. חלק מהרפורמות גרם לשינוי מסוים וחלק אחר – לא. אף אחת מהרפורמות לא הצליחה בצורה משביעת רצון (Larry, 1990; סמילנסקי, 1995; כפיר ואריאב 2008).

כידוע, נחשבים המורים לאחד הגורמים החשובים ביותר בכל נושא החינוך. מורה טוב יכול לחולל שינוי לא רק בתלמידיו ובהישגיהם, אלא גם בביה"ס ובמערכת החינוך.

רוב מדינות העולם נחשבת ההוראה למקצוע הלא מוערך כראוי בעיני החברה (ההתייחסות למורים בביה"ס) (כפיר ואריאב, 2004), לכן רבים רואים בתכנית המצוינים בהוראה כאור בסוף המנהרה, שיכול לחולל שינויים במערכת החינוך בטווח הארוך.

תכנית המצוינים בהוראה תהווה מנוף להעלאת רמת החינוך בארץ בטווח הארוך.

בכל שנה מוזרמים למערכת החינוך עשרות בוגרי מסלול מצוינים בהוראה, מצטיינים בלימודים ובעלי נתוני קבלה גבוהים מהממוצע. בוגרים אלה משמשים דוגמה למורה מצוין מהיום הראשון של כניסתם לביה"ס. המורים גאים בהיותם בוגרי מסלול זה, ומנסים יחד עם המערכת להוכיח שהנם מצטיינים ויכולים לחולל את השינוי הראוי.

רמת מורים טובה תוליד תלמידים איכותיים יותר ובסופו של דבר נקבל חברה איכותית ואנשים בעלי תפקידים איכותיים יותר.

מטרת המאמר הנוכחי הנה לבדוק האם מסלול המצוינים בהוראה להכשרת מורים תורם לקידום החינוך בארץ. השערת המחקר היא: קיום השפעה חיובית למסלול מצוינים בהוראה להכשרת מורים על קידום החינוך והעלאת ההישגים בבתי הספר.

רקע תיאורי

מצוינות:

מצוינות מתארת רמת הישגים גבוהה במיוחד בתחום פעילות אנושית כלשהי. בתחום האנטלקטואלי מתייחסת המצוינות למימוש הפוטנציאל השכלי שיסודותיו במחוננות השכלית ובכשרונות המיוחדים (זיו, 1990). מצד אחר מצוינות היא מצב או הלך רוח שבו אדם שואף לעשות את הטוב ביותר שהוא מסוגל לעשות, בדרך הטובה ביותר, מתוך מוטיבציה פנימית ומתוך תפיסה ערכית בכדי להגיע לתוצרים או לביצועים איכותיים, שהיא בעצם מצוינות תהליכית (בן חורין, 2009). גם כן המצוינות מהווה מתווה דרך בו בוחרים הפרט, הארגון והקבוצה ללכת מתוך מגמה להגשמת יעד או חזון כלשהו (זהר ורחל, 2009).

"כשר" מונה חמישה שלבים של הצטיינות במדרג שלו (כשר, 2003): הצטיינות התפתחותית, הצטיינות השוואתית, הצטיינות כישורית, הצטיינות מהותית והצטיינות טהורה. שלבים אלה מחזקים את הטענה כי המצוינות הנה תהליך רב ממדי המכיל בתוכו הזדמנויות להצטיינות. ההצטיינות הנה נקודת שיא מקומית וזמנית בתהליך, אבל אינה מהווה פסגת ההישגים הכללית (זהר ורחל, 2009).

לטיפול מצוינות נדרשת השקעה מחודשת לבניית דור העתיד של המדענים, האמנים, המוסיקאליים והיוצרים האיכותיים בתחומים השונים (בן חורין, 2009). האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים במשרד החינוך הוא האחראי לקידום ולטיפולם של התלמידים המחוננים והמצטיינים בישראל. המסגרת הארגונית במשרד החינוך לטיפול מחוננים הוקמה ב-1973 בעקבות קביעתו של שר החינוך והתרבות דאז, יגאל אלון, כי חינוך שוויוני פירושו מתן חינוך התואם את צרכיו של כל תלמיד ותלמיד.

למה צריך מצוינים בהוראה?

להלן אסקור בצורה כללית את מצב החינוך בארץ ובעולם: מתברר מהפרסומים של משרד החינוך, כי מערכת החינוך עומדת בפני משבר, גם בשל מחסור מורים (זיידנברג, 2008). משבר זה לא בא מאין. באפריל 2003 התקבלה בישראל תכנית כלכלית חדשה שעיקרה צמצום ניכר במגזר הציבורי ובכלל זה צמצום במורים. בעקבת תכנית זו קוצצו שעות לימוד, צופפו כיתות, בוטלו פעילויות רבות הקשורות לתלמידים, פוטרו אלפי מורים, קוצצו תקציבי מכללות להכשרת מורים והוקטנו מכסות התלמידים למכללות (זוובסקי ודוניצה-שמידט, 2005).

מסריקת נתוני מערכת החינוך בישראל נמצא כי בשנת 2002 למדו בביה"ס כ- 1,650,000 תלמידים. לימדו במערכת כ- 125,000 מורים. שיעור הזכאים לתעודת בגרות עלה מ- 32% בשנת תש"ן ל- 45% בשנת תשס"א. אחוז מקבלי תואר ראשון 28% ותואר שני 9%, שהוא גבוה מהמוצע של מדינות ה-OECD ("OECD Economic Co-operation and Development").

Organization for "הוא ארגון בין-לאומי של המדינות המפותחות המקבלות את עקרונות הדמוקרטיה והשוק החופשי".

מספר הסטודנטים במכללות גדל מדי שנה בשנה. למרות כל הנאמר ישנה ירידה בהישגים של תלמידי ישראל במבחני משוב פנימיים וחיצוניים (זוובסקי ודוניצה-שמידט, 2005). יתרה מזו אם אנו משווים את ההשקעה של מדינת ישראל בחינוך להשקעה הבין-לאומית, נמצא שהיא במקום טוב באמצע, סביר גם מבחינת ההוצאות לתלמיד. אבל כשמודדים את הישגי מערכת החינוך בישראל ביחס לתקציב החינוך, מתברר שאנו נמצאים במקום פחות טוב. על-פי מחקר של ד"ר דן בן-דוד מאוניברסיטת תל אביב, ההוצאה לתלמיד בישראל ביחס לכוח הקנייה המקומי גבוהה מזו של ארה"ב, יפן וגרמניה, בעוד הישגיהם של תלמידי ישראל במתמטיקה ובמדעים נמוכים בהשוואה לתלמידי מדינות אלה (נתניהו, 2008). מכאן מסיקים שמשבר ההוראה ומערכת החינוך הנו עמוק במדינות רבות בעולם ובכללן מדינת ישראל (כפיר ואריאב, 2008).

היום קשה לחנך בכל החברות המודרניות ובכללן החברה בישראל, בצרפת ובגרמניה קיים משבר עמוק הבא לידי ביטוי בבריחתם הרבה של מורים ממערכת החינוך (זיידנברג, 2008). בפועל המשבר הנו במקצוע ההוראה והכשרת מורים (אריאב, 2008; Null, November; December 2009). בארה"ב הכשרת מורים אינה מניבה פירות איכותיים בגלל התנאים הירודים המוצעים למורים, וכתוצאה מכך הולכת ופוחתת פנייתם של מועמדים איכותיים למקצוע ההוראה. קובעי המדיניות החינוכית מתמודדים עם מציאות זו באמצעות הנמכת סטנדרטים להוראה, שפירושה ויתור על הוראה איכותית ועל מצוינות בהוראה (קלויר וכהן, 2009). שרי חינוך של מדינות ארגון ה-OECD נפגשו באפריל 2002 ודנו בדרכים שבהן יכולים לשפר את האיכות של מערכות החינוך במדינותיהם. במפגש הודגש כי איכות המורים ואיכות ההוראה הן המפתח לשיפור ביה"ס (זוובסקי ודוניצה-שמידט, 2005).

על מנת לפתור את משבר ההוראה במערכת החינוך ובהכשרת מורים מוצעות לעתים רפורמות למיניהן, אך הן הופכות לחלק מהמשבר הקיים, ולכן המשבר מתמשך (כפיר ואריאב, 2008). בסוף שנות השמונים הגישו חן וגוטליב (1989) כתב עמדה אופטימי לקראת עידן חדש בהכשרת מורים בישראל. במהלך שנות התשעים התברר שלא הייתה לו הצדקה. הרפורמה שבוצעה בהכשרת מורים בישראל מראשית שנות השמונים הצטמצמה לרכיב מרכזי אחד: אקדמזציה של המוסדות החוץ אוניברסיטאיים (כפיר ואריאב, 2004). מסקנת שנות התשעים הייתה: שמערכת החינוך בישראל הגיעה להישגים מרשימים, אך יש בה בעיות המעוררות צורך ואפשרויות לרפורמות נוספות (סמילנסקי, 1995). הרפורמות חוזרות ומופיעות מחדש בגלל הצורך ליעל את מערכת החינוך; דבר המוכיח את כישלון הרפורמות הקודמות, שאינן נוגעות ליסודות החינוך (Larry, 1990).

להוראה מצוינת צריך גם מורים מצוינים:

ברור שבכל מדינות העולם יהיה צורך בעתיד במורים בעלי איכות טובה יותר ובעלי כישורים מגוונים וגבוהים (כפיר ואריאב, 2004). מסוף שנות ה-90 של המאה ה-20 שרויות ההוראה והכשרת המורים בישראל במצוקה קשה: פוליטיקאים, כלי תקשורת ובעלי העניין מאשימים את המורים בהישגים הנמוכים של תלמידי ישראל במבחנים הבין-לאומיים (כפיר ואריאב, 2008). אין ספק שהכשרת כוח הוראה מתאים הינה תנאי הכרחי להצלחת הפעלתה של כל תכנית לימודים, והשכלתו המקצועית של המורה נחשבת לגורם משמעותי בהישגי תלמידים (חן, 1978; Maier & Youngs, September/October 2009). נשאלת השאלה, האם יש לייחס את רמת החינוך הנמוכה רק לרמת המורים?; כידוע, בימנו גיוס אנשים מתאימים להוראה כרוך בקשיים רבים מאוד (דרור, 2008). הדבר נובע מכמה טעמים. ראשית, המורים עובדים בתנאי לחץ הן פסיכולוגיים והן פיזיים. שנית, שכר המורים עומד על 80% מהשכר הממוצע במשק (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005).

כאמור, תפקיד המורה נחשב לגורם המשפיע ביותר על איכות החינוך (נתניהו, 2008). דב רוזנפרג, עמ' 7 כותב: "לפסיקאי המפורסם, אלברט איינשטיין, מיוחסת האמירה כי האדם הממוצע מנצל בפועל רק כעשרה אחוזים מהפוטנציאל שלו". עלינו כמורים מוטל אפוא "לגלות" לתלמיד את כישורותיו ואת יכולתו להשתמש בהם באופן מושכל כדי להפיק חלק ניכר מאותם 90% בלתי מנוצלים (רוזנפרג, 2001).

נתניהו טוען כי "מערכת החינוך אינה יכולה להיות טובה יותר מהמורים המלמדים בה". המדינות המצטיינות בחינוך הן אלה שהצליחו להעלות את המעמד החברתי של מקצוע ההוראה. הן עושות זאת באמצעות תהליך מיון קפדני של המועמדים להוראה, בדומה לנעשה אצלנו לגבי סטודנטים לרפואה ולפסיכולוגיה (נתניהו, 2008). נוסף לכך למורים טובים יש השפעה מצטברת ומתמשכת על איכות הלמידה של תלמידים (עבאדי ולב ארי, 2009). לכן עתיד מערכת החינוך תלוי באיכותו ובטיבו של המחנך (סל חיזוקים אקדמי - משרד החינוך, 2009). אבל לדאבונו, ההוראה ממשיכה להיות לא מוערכת בעיני החברה. עד שנות השבעים דורגו המורים במקום גבוה יחסית לשאר המקצועות, אבל עם השנים חלה ירידה ביוקרת המקצוע. באמצע שנות התשעים ניסה שר החינוך דאז, אמנון רובינשטיין, לקדם את מעמד המורה ע"י מסע פרסומי שנמשך שנה שלמה תחת הסיסמה "מורה טוב – מורה לחיים. למרות שמסע הפרסום עורר פולמוס ציבורי תקשורתי גם למורים עצמם, אבל לא חל שינוי במצב, ואיכות הפונים להוראה (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005). הסיבה לכך, כנראה, היא חוסר ההערכה של הציבור לתפקיד; דבר שגרם להתפטרות מורים רבים ולמחסור במספר הפונים למקצוע זה (כפיר ואריאב, 2004). מעמדו החברתי של מקצוע ההוראה מושפע מעצם היותו לא אטרקטיבי ומחוסר הנכונות לשלם לעוסקים בו שכר ראוי, לפחות בגובה השכר הממוצע למורה המתחיל

(זיידנברג, 2008). מתברר שהיזקרה התעסוקתית של מקצוע ההוראה נמצאת בירידה, והירידה לא נעצרה גם אחרי שיפור שכרם (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005). משנת 1991 ועד לשנת 2005 עלה מספר המוסדות להכשרת מורים באופן משמעותי (מ- 8 מוסדות ל- 26 (אריאב, 2008). כמו-כן חלה בעשור האחרון עלייה במספר הלומדים במכללות להכשרת מורים (מכ- 12000 בשנת 1990 ל- 34000 בשנת 2002). יש לציין, שהבעיה העיקרית בהכשרת מורים היא איכות הפונים ללמוד הוראה ולא מספרם (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005). החלטת ועדת דוברת לצמצום מספר המכללות האקדמיות לחינוך ע"י איחוד בין מוסדות פגעה קשות בכמה מכללות, שעתידן לא ברור עד היום (כפיר ואריאב, 2008). גם כן ההשתמעויות מהחלטות הוועדה יצרו תסיסה נגד מקצוע ההואה ונגד מוסדות להכשרת מורים (כפיר ואריאב, 2008). המחסור במורים הולך וגובר בכמה מדינות מערביות, והשחיקה של מורים הנוטשים את המקצוע בגלל קשיי ההישרדות בו, מגבירים את הצורך למיון סטודנטים להכשרה ולסינונם בזמן הלימודים (כפיר ואריאב, 2004). אי-לכך יש להגביר את המונופול הפרפסיונלי של האקדמיה על מקצוע ההוראה ולהסדיר סטנדרטים גבוהים, חוקים נוקשים ומבחנים רבים עד לקבלת תעודת הוראה. רק כך נהיה בטוחים, שכל מורה שהגיע לתפקידו ראוי ויכול ללמד כל ילד וכל חומר בצורה האיכותית והטובה ביותר (Cohran-Smith & Fries, 2001).

האגף להכשרת עובדי הוראה קבע כאחד מיעדיו להעלות את רף הקבלה (ציון משולב, פסיכומטרי + בגרות) של תלמידי המכללות ע"י סל חיזוקים אקדמי שיעודד את המכללות לגייס סטודנטים העומדים באמות מידה איכותיים. המהלך גם מעודד סטודנטים העומדים במדדים אלה לבחור בהוראה כמסלול לימודים, במסלולים ובמקצועות הנדרשים למערכת החינוך (סל חיזוקים אקדמי, משרד החינוך, 2009).

תכנית המצוינים בהוראה:

תכנית המצוינים אמורה להתמקד בעיצוב מחנך אוטונומי בעל השקפת עולם חינוכית ברורה, מחנך הוראה בעבודתו שליחות, מייחס חשיבות למוערבות חברתית ופועל כדי להשפיע על סביבתו הבית ספרית (עבאדי, 2009). בארה"ב פנו אנשים מעטים למקצוע ההוראה בשנות השמונים (U.S Department of Education, 2004). לתכנית המצוינים במכללות האקדמיות לחינוך ישנם תנאי קבלה גבוהים ותנאים מחמירים למעבר משנה לשנה. אלה עשויים להבטיח את איכות הסטודנטים וגם לחזק את סבירות התממשותה של הציפייה שאיכותם כסטודנטים תתבטא בעתיד גם במציונות בהוראה (קלויר וכהן, 2009).

התכנית "מצוינים להוראה" במכללות האקדמיות להכשרת עובדי הוראה לקראת שנת הלימודים תש"ע: (האגף להכשרת עובדי הוראה פברואר 2008)

תכנית המצוינים להכשרת מורים במכללות האקדמיות לחינוך החלה לפעול בשנת תשנ"ט (1999) כפרויקט ניסויי, ובשנת תשס"ג (2002) הוכרה כתכנית של קבע.

- **מטרתה הכללית של התכנית:** לגייס סטודנטים להוראה בעלי יכולות גבוהות, להכשירם באמצעות תכנית מיוחדת ואיכותית להיות מורים מובילים, מחנכים מצוינים ומנהיגים חינוכיים. מכאן נגזרים שלושת יעדיה המרכזיים של התכנית.
- **סטודנטים מצטיינים - התכנית מכוונת:**
מטרת התכנית היא לגייס סטודנטים להוראה, בעלי יכולות גבוהות, ולתת להם מענה הולם באמצעות תכנית לימודים ייחודית שתיבנה עבורם בכל אחת מהמכללות המאמצות תכנית זו.
- **תכנית לימודים בעלת השפעה 'מצינית'** - תכנית הלימודים תטפח ותפתח: את המוטיבציה של הסטודנטים להיות מורים מובילים, מחנכים מצוינים ומנהיגים חינוכיים. כמו-כן תטפח ותפתח את הידע, הכישורים, התפישות ויכולות ההוראה של הסטודנטים כדי שבצאתם לעבודה במערכת החינוכית יוכלו לממש את הציפיות הנ"ל.
- **תכנית ייחודית ואיכותית (מצוינת)** - מכלול מרכיביה של התכנית ייצור: תכנית לימודים איכותית, בעלת ציביון ייחודי, שתבלוט במכללה בשל אופיה, איכותה והישגיה. תכנית שהסטודנטים המשתתפים בה יכירו בערכה, יהיו שותפים בעיצובה ויהיו גאים להיות חלק ממנה. תכנית דגל שתשפיע על תכנית ההכשרה הכוללת בכל מכללה.
- **תנאי הקבלה לשנה א':** סטודנטים בעלי ציון משולב (פסיכומטרי + בגרות) 625, לאחר ריאיון קבלה במכללות לבדיקת התאמתם לתכנית. התאמתם תיבחן לאור התרשמות מאישיותם ומכוונותם לקבל על עצמם את המחויבויות לאתגרי התכנית.

קידום החינוך בארץ ע"י תכנית מצוינים בהוראה

ראיית העבר, מציאות ההווה וחזון העתיד:

בראשית שנות ה-80 חשבו, שיש לפעול בשני סוגים של קשרים סיבתיים כדי לשפר את ההוראה: האחד הקשר בין דרכי ההוראה והתוצר החינוכי והאחר, הקשר בין הכשרת מורים לבין דרכי ההוראה. כדי לדעת אילו דרכי הוראה להעדיף, צריך לדעת מהן דרכי ההוראה הקשורות בהשיגים ובעמדות רצויות של תלמידים. לאחר זיהוין של דרכי הוראה אלה ניתן לשאוף לגיליון של תכניות להכשרת מורים ולפיתוח סגל, שיקדם קבלת דרכי הוראה אלה (לם, 1983). מאוחר יותר טענו רבים שיש לשאוף לכך, שההוראה תתקבל בציבור כפרופסיה המחייבת התמחות מקיפה ושיטתית, ההולמת אנשי מקצוע בעלי ידע עיוני ויישומי מובהק, ואשר נוטלים את האחריות, האישית והציבורית, לעבודתם ולתוצאותיה (חן וגוטליב, 1987).

בשנות ה-90 מכל 100 תלמידים המתחילים כיתה א', פחות מ-40 מהם מקבלים תעודת בגרות (כהן, 1996). נתון זה מראה כי מערכת החינוך בישראל הגיעה להישגים מרשימים, אך יש בה בעיות המעוררות צורך ואפשרויות לרפורמות נוספות (סמילנסקי, 1995). מניתוח המצב ביימנו מתברר, כי התפלגות הציונים של תלמידי תיכון בישראל מאופיינת ברמת פיזור גבוהה ובממוצע נמוך לעומת הישגים של תלמידים מארצות אחרות ובהשוואה להישגים של תלמידי ישראל בשנים הקודמות (בן והדר, 2009). אי-לכך אנו צריכים לחשוב על מצוינות ועל מנהיגות חינוכית. שני מושגים אלה נתפסים בעולם החינוך כמושגים מכוונים ברפורמות חינוכיות בארץ ובעולם אשר השפיעו על תכניות להכשרת מורים (לאור ואחרים) בתוך (קלויר, כהן, עבאדי וגרינפלד, 2009).

כיום מופעלת תכנית המצוינים בהוראה ברוב המכללות להכשרת מורים. מטרת התכנית לפי משרד החינוך היא לאתר מועמדים ראויים למכללות ולטפחם ובכך, להעלות את מעמד המורה בישראל ולהעצים את מערכת החינוך (עבאדי ולב ארי, 2009). ההחלטה להקים את תכניות המצוינים ולגייס אליהן סטודנטים טובים, לא התבססה מלכתחילה על ממצאים אמפיריים ועל מסקנות מדעיות שיטתיות, אלא נבעה מהמינימום הלב ומאמונה פנימית חזקה של הוגיה בדבר נוכחות הדרך ונציחות המעשה. עם זאת ניתן למצוא לרעיון העומד בבסיס החלטה זו תמיכה בקרב חוקרים רבים בתחום הכשרת מורים בעולם (קלויר וכהן, 2009). מספר הפונים לתכנית המצוינים בהוראה עולה עם השנים, עלה מ-73 בשנת 1999, ל-813 בשנת 2004 (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005). עלייה זו מוכיחה כי למערכת החינוך מוזרמים כל שנה מאות מורים מצוינים.

נוח גרינפלד (2009), ראש האגף להכשרת עובדי הוראה במשרד החינוך מתאר את חזון תכנית המצוינים, " חזון : תכנית המצוינים לאן? "

המסקנה המתגבשת היא שתכנית המצוינים בגרסתה החדשה חייבת לחדד את חזונה ולכוון פניה ליעדים שמטרתן פיתוח מורים מצוינים בעלי תכונות ייחודיות. כן יהיו בוגריה מנהיגות חינוכית הוראתית בביה"ס. הקו המנחה עודנו מדגיש את ההוראה המצוינת דהיינו, מטרתה העיקרית תהיה להכשיר את הסטודנט לקראת תפקיד המורה האידאלי : מורה אמן, בעל חזון חינוכי, ממוחה, מיטבי, מורה המאמין בתלמידיו, מעצים אותם ומחפש כל דרך אפשרית להגשים את מטרותיו, מנהיג חברתי, מורה המאמין ביכולתו ואינו בוש לחתור למצוינות ולהשיג יעדים חברתיים מתוך אמונה עמוקה בצדקת דרכו ; מורה היודע כי למידה והתפתחות מתמידות, הן באופן של למידה עצמית הן לימודים בצוות יאפשרו לו ולתלמידיו לצמוח ולפרוח. על התכנית לחתור לטיפחו של מורה כזה, אף כי ברי לכול שמדובר בדמות אידאלית שאיננה בת מימוש במלואה. אף על פי כן, היות שמדובר בחזון, הרי שהוא מאפשר לנו לנסח את תקרת הציפיות מתכניות המצוינים ומהמכללות העוסקות בהובלתן – לחלום.

כאן מוצעים שלושה כיווני פעולה בנושא תכנית המצוינים: חידוד וניסוח מחודש של מטרות התוכנית ויעדיה, עריכת שינויים במבנה התכנית כדי להתאימה למגמות השונות המתפתחות בחברה כולה בכלל ובחינוך בפרט והרחבת מעגלי ההשפעה של התוכנית על המכללות ועל תכניות ההכשרה הפועלות בהן (גרינפלד, 2009).

כמו-כן יש לחתור לכך שהסטודנטים בתכנית המצוינים ילמדו במסלול ישיר לקראת תואר שני M.Ed., כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהחלטות המועצה להשכלה גבוהה בעניין המתווים להכשרת מורים (גרינפלד, 2009).

מחקרים על תכנית המצוינים:

בשנים האחרונות רבים עורכים מחקרים על תכניות המצוינים ולמידיה. חלק מהמחקרים מיקומיים במכללות מסויימות, וחלקן איזורי או כלל ארצי, להלן מחקרים שונים ממקומות שונים, שבוצעו על תוכניות המצוינים והסטודנטים הלומדים בהן:

המצוינים להוראה – מהמכללה לבית הספר: בשנת 2005 הוחלט באגף להכשרת עובדי הוראה ליזום מחקר הערכה כלל ארצי על תוכנית המצוינים להוראה ובוגריה, מהנחה כי עבר פרק זמן מספיק מאז התחלת הפעלת התוכנית בשנת 1999 שממנו ניתן להפיק מדדי הערכה תקפים. מטרת המחקר היתה להעריך את השתלבות בוגרי תוכנית מצוינים בהוראה בשדה הלימוד, המחקר הקיף 347 בוגרי תוכנית מצוינים בהוראה, מחמישה מחזורי לימוד, מעשרים מכללות אקדמיות להכשרת מורים. ממצאי המחקר מראים כי מרבית הבוגרים (79% מהם) סיימו את לימודיהם וזכאים לתואר B.Ed. 86% מהבוגרים דיווחו כי עבדו בהוראה מאז סיום לימודם. רבע הסטודנטים מעריכים כי ימשיכו בהוראה עד לפנסיה. רבע שני מעריכים כי ימשיכו בהוראה בעוד 6-20 שנה בהוראה. 85% מהבוגרים ציינו כי ימליצו לחבריהם ללמוד בתוכנית מצוינים, 12% מהם העריכו כי יתמידו בהוראה שנים בודדות (3-1). רוב הסטודנטים מגדירים כהצלחה במידה רבה את השתלבותם בהוראה מבחינת יחס עם התלמידים, איכות ההוראה ויחס עם מורים אחרים (גולדנברג, גבע ושחר, 2007).

מסטודנט מצוין למורה מצוין: טיפוחם וקידומם של סטודנטים להוראה בתכנית המצוינים על פי תכנית ההעשרה הייחודית של שלוש מכללות: מחקר זה בוצע בשלושה מכללות שונות ככל האפשר, המכללה הערבית חיפה, המכללה הדתית מורשת יעקב ברחובות ומכללת בית ברל. המחקר בחן את התוכניות הייחודיות למצוינים ובדק אם הן מכוונות להכשיר מורים מצוינים. למרות השונות בין שלוש המכללות אבל הממצאים היו דומים ונגזרים מהיעדים שמציבות להם המכללות, בשלושת המכללות נמצא כי התוכנית מכוונת לטיפוח מאפייניו של מורה מצוין, ושכולן משקיעות בכך חשיבות וזמן רב (קלויר וכהן, 2009).

הערכת תוכנית "המצוינים" (רג"ב - ראש גדול בהוראה): בשנת 2001-2002 בוצע מחקר הערכה לתוכנית "המצוינים" במכללת קיי בשנת הפעלתה החמישית, ממצאי המחקר מלמדים

על קליטה מהירה וטובה של הבוגרות במוסדות החינוך. הנהלת ביה"ס התרשמו מאוד מאיכות הבוגרות וייעדו אותן לעבודה עם קבוצות תלמידים קשים ולתפקיד של מחנכות. הנהלת ביה"ס ומורים חונכים מדווחים על עבודת הוראה וחינוך איכותיים ומעריכים אותן כמורות מעל הממוצע ביחס למורים מתחילים, הורים ותלמידים חשים באהבת המורות. גם כן ניתן לומר שבוגרות תוכנית המצוינים עומדות בצפיות של מרכזי תוכנית המצוינים במכללות, ומיישמות בדרכים שונות את מסרי התוכנית (שרלו, 2002).

תוכנית הלימודים הייחודית: האם, באיזו מידה ובאיזה אופן הן מכוונות לענות על הצרכים המיוחדים של הסטודנטים ולטפח את מצוינותם: המחקר בוצע על שלושה מכללות, מכללת קיי, מכללת גבעת ושינגטון ומכללת בית רבקה. הממצאים מצביעים כי התוכנית מכוונת לטיפוח מצוינות הלומדים ועונה על צרכיהם הייחודיים (קלויר, 2009).

הערכת תכנית סמ"ל (סטודנטים מצוינים להוראה) במכללת תלפיות: המחקר בוצע על ארבעה מחזורי לימודים של תכנית המצוינים, הממצאים מצביעים כי הציפיות של רוב הלומדים בתוכנית מצוינים היו גבוהות, במיוחד בנוגע להעשרה עצמית מעבר לתחום הלימודים הספציפי. ונמצא כי המניע הבלעדי לסטודנטים ללמוד בתוכנית מצוינים היה כלכלי המתבטאת בפטור משכר לימוד. הבוגרות היו שבעות רצון מהתוכנית במידה רבה, והמרצים העריכו שרמת סטודנטים למצוינים גבוהה יותר בהשוואה לכלל הסטודנטים (גולדנברג ורוז, 2009).

התוכנית למצוינים במכללת סימינר הקיבוצים: הישגים לימודיים ותפיסת הלימודים בעיני הסטודנטים: המחקר בוצע על שני המחזורים הראשונים להפעלת התוכנית במכללה (תשנ"ח ותשנ"ט), הממצאים מראים כי הצלחת סטודנטים ממסלול המצוינים עולה על אחרים ממסלולים הרגילים, וכי סטודנטים ממסלול המצוינים גילו מוטיבציה גבוהה יותר בכל הקשור בשאיפה להרחיב דעת ולהמשיך ללימודים מתקדמים (ליבמן וזילקוביץ, 2009).

אז מה אם הם מצטיינים? מחקר זה בדק את עמדות המרצים שמלמדים במכללת סימינר הקיבוצים, מהממצאים מתברר כי רוב המרצים יודעים על קיום התוכנית, אך 40% מהם טוענים שהתוכנית לא השפיעה על דרך ההתנהלות וההוארה של כלל המרצים, 90% מהמרצים סוברים שהתוכנית חשובה, 66% מהם טוענים שהיא משפיעה לטובה על אוירת הלימודים במכללה, 40% מהמרצים מציינים שהתוכנית משפיעה לטובה על שאר הסטודנטים, ואילו 11% מהם טוענים שהיא משפיעה לרעה על הסטודנטים, וכ- 58% מהמרצים חושבים שבוגרי התוכנית למצוינים יהיו מורים טובים יותר בהשוואה לאחרים (ליבמן, 2009).

הערכת תכנית המצוינים במכללת אורנים מניקודת המבט של הסטודנטים לאורך שנת לימודים אחת: המחקר בוצע על 26 תלמידים וכולם משנה א', סטודנטים הלומדים בשנה א' התבקשו בתחילת השנה להשיב על שאלה פתוחה בנושא חששות מהתוכנית, נמצא כי החשש

העיקרי הוא מעומס הלימודים ומהדרישות הגבוהות שהתוכנית מציבה, ונראה גם כי הגורמים האקדמיים והחברתיים בתוכנית משתפרים עם הזמן (צור, 2009).

הלכה, מעשה וחזון: הכשרת סטודנטים מצוינים להוראה במכללות האקדמיות לחינוך: קלויר, כהן, עבאדי וגרינפלד, (2009) מסכמים בספרם כי רוב הבוגרים ציינו את תרומת התוכנית לצמיחתם ברמה האישית והמקצועית ואת תחושתם כי התוכנית תרמה להם רבות והעצימה אותם. רובם גם שביעי רצון מקליטתם המוצלחת בשדה ומציינים את ההערכה שהם זוכים לה ממנהלים ועמיתים. ראשי מכללות חושבים שהתוכנית מהווה ראש חץ לשינוי תדמית של הכשרת מורים, גם כן התוכנית מאפשרת התנסות בדרכי הכשרה ניסיונית וייחודיות התורמות לשיפור איכות המורים. גם כן הם מציגים כי המצוינים במכללת אחוה היו קבוצת הפיילוט הטבעית והראשונה לפריצת דרך בהכשרת מורים (שוש מלאת) בתוך (קלויר, כהן, עבאדי וגרינפלד, 2009).

דיון:

כוונתנו של מאמר זה הייתה לבדוק האם מסלול מצוינים בהוראה להכשרת מורים תורם לקידום החינוך בארץ. השערת המחקר הייתה כי ישנה השפעה חיובית של מסלול מצוינים בהוראה להכשרת מורים על קידום החינוך ועל העלאת ההישגים בבתי הספר.

אחרי עשור שלם מהפעלת התכנית ומשילוב מאות מורים מצוינים בוגרי התכנית לשטח, מתברר כי המצב במערכת החינוך עודנו קשה (זיידנברג, 2008). ממוצע הציונים של תלמידי תיכון בישראל נמוך לעומת הישגים של תלמידי ארצות אחרות והישגים של תלמידי ישראל בשנים הקודמות (בן והדר, 2009), וישנה ירידה בהישגים של תלמידי ישראל במבחני משוב פנימיים וחיצוניים (זוזובסקי ודוניצה-שמידט, 2005).

זהו מצב החינוך הכללי במדינת ישראל, בדומה למדינות אחרות בעולם, אבל מפני שאנו דנים בתוכנית המצוינים והשפעתה החיובית על החינוך וההישגים בביה"ס, אנו נתרכז במאמר זה ביתרונות התוכנית, שכן ניתן למצא ממצאים של מחקרים רבים התומכים ביכולתה של תוכנית המצוינים להשפיע על בית הספר והחינוך, לדוגמה ממחקרים שונים שניסו לבחון את הקשר בין יכולות קוגניטיביות ויכולות אקדמיות גבוהות של מורים לבין מצוינותם בהוראה, מצביעים על כך שהמשתנים המתווכים הרבים (אקלים ביה"ס ותנאי עבודה) מקשים למצוא יחס סיבתי ביניהם, עם זאת נמצאו חמישה סוגי ממצאים הרומזים על קיומו של קשר זה, ולפי כך תומכים בסיכוייה של התוכנית להוביל את הסטודנטים המצוינים להיות מורים מצטיינים.

1. נמצא שכלל שרמתם הקוגניטיבית והאקדמית של המורים גבוהה, כך גבוהים גם השיגיהם של הלומדים.

2. נמצא שמורים בעלי יכולת אינטלקטואלית ויכולת חשיבה גבוהות יותר מסוגלים ללמד טוב יותר, ליצור תקשורת טובה יותר ולתכנן את עבודתם הפדגוגית באופן שיטתי יותר.
3. נמצא קשר חזק בין יכולתם המילוליות והאורייניות של המורים והידע העמוק שלהם בתחום מקצוע ההוראה לבין איכותם כמורים.
4. תלמידיהם של מורים בעלי ציונים גבוהים יותר במבחני הכניסה למכללות בארה"ב, הגיעו להישגים גבוהים יותר בקריאה.
5. מחקרים רבים מצביעים על מתאם חיובי בין רף הקבלה ורמת הדרישות במסגרת החינוך שבה למדו המורים לבין הישגי תלמידיהם. ככל שהמוסדות הציבו סף קבלה גבוה כתנאי לקבלת סטודנטים, כך עלו ההישגים של תלמידיהם כשהפכו למורים בעצמם (קלויר וכהן, 2009).

כמו-כן לתוכנית המצוינים במכללות האקדמיות לחינוך יש תנאי קבלה גבוהים ותנאים מחמרים למעבר משנה לשנה. אלה עשויים להבטיח את איכות הסטודנטים וגם לחזק את סבירות התממשותה של הציפייה שאיכותם כסטודנטים תתבטא בעתיד גם במצוינות בהוראה (קלויר וכהן, 2009). מספר הלומדים כיום בתכנית המצוינים הוא כ-1000 סטודנטים מדי שנה לעומת 73 סטודנט בשנה הראשונה להפעלתה, שנת תשנ"ט. עלייה משמעותית זו במספר הלומדים מזדמנת עם העלאת תנאי הקבלה בתכנית. כך למשל בשנת תשס"ח הצטרפו לתוכנית כ-350 סטודנטים, בשנת תשס"ט עלה רף הקבלה מ-601 ל-625 ולמרות זאת נראה כי מספר הסטודנטים המצטרפים אליה איננו קטן, מכאן שמספר הסטודנטים בעלי ניתוני קבלה גבוהים הולך וגדל עם השנים, גם כן מספר בוגרי תוכנית המצוינים המשובצים במערכת החינוך גדל עם השנים, מכ-55% לכ-86% (גרינפלד, 2009). אז מספר המורים המצוינים גדל. ממחקרים שנערכו בשנים האחרונות ניתן ללמוד, שאיכות ההוראה היא אחד המרכיבים החשובים ביותר שמשפיע על הישגי התלמידים (עבאדי ולב ארי, 2009), (כפיר ואריאב, 2004). נמצא גם כי הגורם הכלכלי נחשב לגורם החשוב ביותר בעיני הלומדים, לכן ייתכן ששהטבות הכלכליות אכן משיגות את מטרותיהן בגיוס סטודנטים מוכשרים לתוכנית (צור, 2009). מרבית בוגרי מסלול המצוינים מוערכים ע"י הנהלת ביה"ס ושאר החונכים כמורים מעל הממוצע ביחס למורים מתחילים (שרלו, 2002).

למרות שעדיין אין בידינו ממצאים ממחקר שנערך בימים אלה כדי לבחון אם בוגרי התוכנית אכן מממשים את הציפיות מהם, ועד כמה מוצדקת ההשקעה בתוכנית ההכשרה הייחודית שנבנתה עבורם. עם זאת ממצא חשוב הלקוח מניתוני הסטאג' נמצא כי 40% מבוגרי המכללות להוראה קיבלו ציון גבוהה, כאשר 86% מהם מתוכנית המצוינים, ממצא זה מעיד אולי על הצדקת הבחירה וטיב ההכשרה בתוכנית מצוינים (גרינפלד, 2009).

במקומות אחרים בעולם יש אנשים הרואים כי אין לתוכנית המצוינים השפעה מיוחדת, וזה על סמך מחקרים שנעשו עד היום בארה"ב המראים כי אין הבדלים משמעותיים בין הישגי תלמידים שלמדו אצל מורים בוגרי המסלולים האלטרנטיביים לבין הישגי תלמידים שלמדו אצל מורים רגילים (לסלוי, 9 בספטמבר 2009). גם אצלנו יש טוענים שאפילו אם משרד החינוך יעלה את הדרישות לקבלת מועמדים איכותיים יותר למערכת החינוך, ההצלחה שלהם תשלח לאפס, ואין להם שום סיכויי לקבל אוכלוסיה טובה יותר (זיידנברג, 2008). אחרים בדקו במשאל מרצים המלמדים במכללה להכשרת מורים ומצאו כי רוב המרצים יודעים על קיום התוכנית, אך 40% מהם טוענים שהתוכנית לא השפיעה על דרך ההתנהלות וההוארה של כלל המרצים, 90% מהמרצים סוברים שהתוכנית חשובה, 66% מהם טוענים שהיא משפיעה לטובה על אוירת הלימודים במכללה, 40% מהמרצים מציינים שהתוכנית משפיעה לטובה על שאר הסטודנטים, ואילו 11% מהם טוענים שהיא משפיעה לרעה על הסטודנטים הלומדים בתוכנית הרגילה (ליבמן, 2009).

במבוא הוזכר כי בוגרי מסלול מצוינים בהוראה, שהינם מצטיינים בלימודים ובעלי ניתוני קבלה גבוהים מהמוצע, משמשים דוגמה למורה מצוין מהיום הראשון בכניסתם לבית הספר, המורים עצמם גאים בהיותם בוגרי מסלול זה, הם והמערכת מנסים להוכיח שהינם מצטיינים ויכולים לחולל את השינוי הראוי. כאן אנו משווים מורים אלו למה שהתרחש בתופעת רוזנטל (Rosental, 1966) בתוך (אי' זיו, נ' זיו, 2001) כאשר הוא בדק את השפעת הצפיית של המורים על הלומדים, לכן הוא אמר למורים על קבוצת תלמידים שהם בעלי הישגים גבוהים, מה שמעניין כי תלמידים אלה שיפרו את ציוני המשכל שלהם באופן מובהק ביחס לאחרים למרות שמלכתחילה היו רגילים. לכן נראה כי בוגרי מסלול המצוינים שהם בעלי הישגים לימודיים גבוהים בפועל יכולים כן לממש את צפייתנו מהם ולהוכיח את הצטיינותם, שכן מערכת החינוך, בתי הספר ומנהליהם, מורים וכל מי שיודיע על קיום התוכנית מצפה שהיא תיצור מורים מצוינים שיכולים להוביל את החינוך למקום טוב יותר.

סיכום:

מערכת החינוך לאגפיה ולעובדיה מצפה מבוגרי תכנית המצוינים לחולל שינוי מהותי ולהוביל את מערכת החינוך למקום טוב יותר. בוגרי תכנית המצוינים יכולים להגשים ציפייה זו בגלל כישרונותיהם המיוחדים הן בעת קבלתם והן באופן הייחודי של הכשרתם. תוצאות חיוביות של תכנית זו עשויות לתת את ביטוין אחרי תקופת ארוכה ולא באופן מידי וכלל ארצי, היות שמדובר כאן בתכנית מיוחדת הכוללת מספר סטודנטים קטן יחסית. אנו עשויים לראות את השינוי בתום העשור השני של המאה ה-21, מפני שמספר המצטרפים לתכנית יגדל, ואחוזם בקרב המורים יגדל בהתאם. אין ספק, שרמתם של תלמידי ישראל תעלה. לכן עלינו לתמוך בתכנית זו וביכולתה לחולל את השינוי המיוחל.

ביבליוגרפיה

ביבליוגרפיה בעברית:

אסף, י'. וזידנברג, א' (אוקטובר 2008). תקנת החינוך מתחילה באיכות ההוראה, **מפנה**, 7-15. אריאב, ת' (2008). ההכשרה להוראה: תמונת המצב בעולם ובארץ ומבט לעתיד, **משבר ההוראה, לקראת: הכשרת מורים מתוקנת**, ירושלים: מכון ון ליר בירושלים / הוצאת הקיבוץ המאוחד.

בן חורין, י' (אוקטובר 2009). טיפוח מצוינות, המרכז הארצי למדע והמרכז לחינוך מדעי וטכנולוגי באוניברסיטת ת"ל, **אאוריקא**, גיליון מס' 28.

בן, א'. והדר, ד' (2009). מצוינות ושיוויון בחינוך: רמת הישגים ופערים בהישגים בביה"ס התיכוניים בישראל, **מגמות**, מו, (3), 356-379.

גולדנברג, ג'. גבע, מ'. ושחר, ר' (2007). **המצוינים להוראה: מהמכללה לבית הספר**, דו"ח מחקר שלב א', מדינת ישראל: המכללות האקדמיות – תלפיות, אורנים, כנרת, קיי.

גולדנברג, ג'. ורז, ד' (2009). הערכת תכנית סמ"ל (סטודנטים מצוינים להוראה) במכללת תלפיות, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/622AEB07-4E4A-46D7-83FDA466625A6998/92114/HazchutLihyotMuchsharI.pdf>

גריןפילד, נ' (2008). **תוכנית במכללות האקדמיות להכשרת עובדי הוראה: חזון תוכנית מצוינים**, מדינת ישראל: האגף להכשרת עובדי הוראה.

גריןפילד, נ' (2009). חזון: תוכנית המצוינים לאן? **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת. דוח דוברת (2005). **התוכנית הלאומית לחינוך: כי לכל ילד מגיע יותר**, כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל, ירושלים: משרד החינוך.

דרור, י' (2008). מדיניות הכשרת עובדי הוראה וחינוך בישראל: מה אפשר ללמוד מהוועדות ומניירות העמדה בעבר ובהווה ביחס לעתיד? **משבר ההוראה, לקראת: הכשרת מורים מתוקנת**, ירושלים: מכון ון ליר בירושלים / הוצאת הקיבוץ המאוחד.

האגף להכשרת עובדי הוראה (2009). **מערך מסייע למכללה ולסטודנט: סל חיזוקים אקדמי**, מדינת ישראל: משרד החינוך.

האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים (אניטרנט). **כנס החינוך למצוינות 2008**, משרד החינוך.

<http://cms.education.gov.il>

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2009). **שנתון סטטיסטי לישראל**, מס' 60, מדינת ישראל: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ועדת אריאב (2005). **מתווים מנחים בהכשרה להוראה**, ירושלים: המועצה להשכלה גבוהה.

זוזובסקי, ר'. ודוניצה-שמידט, ס' (2005). **מורים בישראל**: דוח רקע שהוגש לארגון לשיתוף פעולה כלכלי ולפיתוח – OECD, משרד החינוך ולמרכז מדעי וטכנולוגי באוניברסיטת תל אביב.

זיו, א' (1990). **מחוננים**, ירושלים: כתר.

זיו, א' (1998). **מחוננים וכשרונות מיוחדים**, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

זיו, א'. וזיו, נ' (2001). **פסיכולוגיה בחינוך**, תל אביב: "יחדיו".

חוזר מנכ"ל משרד חינוך (2009). **התוכנית "מצוינים להוראה" במכללות האקדמיות להכשרת עובדי הוראה לקראת שנת הלימודים תש"ע**, מדינת ישראל: האגף להכשרת עובדי הוראה.

חן, ד' (1978). **תכנון, פיתוח וישום תוכניות לימודים**, (יחידות 3-7). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

חן, ד' (1989). **מערכת החינוך בישראל לקראת המאה ה-21**, תל אביב: בית-בספר לחינוך, אוניברסיטת תל אביב.

חן, ד' (1995). **החינוך לקראת המאה ה-21**, תל אביב: אמות.

חן, מ'. וגולטיב, א' (1987). **לקראת עידן חדש בהכשרת מורים בישראל**, נייר עמדה מיום עיון של ועדת הקבע של המזכירות הפדגוגית והנהלת משרד החינוך והתרבות, מדינת ישראל: אוניברסיטת תל אביב וסימינר הקיבוצים.

חפצי, ז'. ורחמל, ש' (אוקטובר 2009). **מצוינות והצטיינות**, המרכז הארצי למדע והמרכז לחינוך מדעי וטכנולוגי באוניברסיטת ת"ל, **אאוריקא**, גיליון מס' 28.

כהן, א' (1996). **שינוי המבנה הארגוני של ביה"ס תנאי להגברת ההישגים, הפורום**, ירושלים: האוניברסיטה העברית.

כפיר, ד'. ואריאב, ת' (2004). **הרפורמה בהכשרת מורים: מהלך חלקי ותוצאותיו, מגמות**, מג, (1), 170-194.

כפיר, ד'. ואריאב, ת' (2008). **משבר ההוראה: לקראת הכשרת מורים מתוקנת**, ירושלים: מכון ון ליר בירושלים / הוצאת הקיבוץ המאוחד.

כשר, א' (2003). **על הצטיינות, גם בהוראה**, על הגובה, גיליון מס' 3, עמ' 48-51, כתב עת לענייני הוראה, המכללה למנהל.

ליבמן, צ' (2009). אז מה אם הם מצטיינים? **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.
ליבמן, צ'. וזילקוביץ, ג' (2009). התוכנית למצטיינים במכללת סמינר הקיבוצים: השיגים לימודיים ותפיסת הלימודים בעיני הסטודנטים, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

לם, צ' (1983). **זרמים חדשים בחינוך**, תל אביב: "יחדיו".

מכון מנדל למנהיגות (2009). **מי ילמד כשחסרים מורים?**, יום עיון- 9 בספטמבר 2009, סקירת הספר, (Alternative Routes to Teaching: Mapping the New Landscape of Teacher Education/ Pam Grossman and Susanna Loeb "eds." מכון מנדל למנהיגות).

ממשלת קדימה, (2007). **העתידי בחינוך**: תכנית פעולה בנושא חינוך, השכלה גבוהה ותרבות, מדינת ישראל: ממשלת קדימה.

נתניהו, ב' (2008). **הטובים להוראה, שוויון הזדמנויות לכל ילד, תוכנית למהפכה אמיתית בחינוך**, מדינת ישראל: תנועת הליכוד.

סמילנסקי, מ' (1995). **לקראת המאה ה-21**: הצורך ברפורמה מקיפה של מערכת החינוך בשביל מעבר מתקופת ההתבגרות אל בגרות ראשונית, אוניברסיטת תל אביב.

עבאדי, ר'. ולב ארי, ל' (2009). מתכשרים להוראה במכללות ועמדותיהם כלפי מעורבות חברתית ומנהיגות חינוכית, האם לסטודנטים בתכנית מצוינים בהוראה יתרון, **שבילי מחקר** – שנתון מס' 16, מכון מופ"ת.

עבאדי, ר' (2009). המרכיב של פיתוח מנהיגות חינוכית בהכשרת סטודנטים "מצוינים בהוראה": תיאוריה ויישום, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

צור, א' (2009). הערכת תוכנית המצוינים במכללת אורנים מניקודת המבט של הסטודנטים לאורך שנת לימודים אחת, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

קלויר, ר' (2009). תוכנית הלימודים הייחודית: האם, באיזו מידה ובאיזה אופן הן מכוונות לענות על הצרכים המיוחדים של הסטודנטים ולטפח את מצוינותם, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

קלויר, ר'. וכהן, נ' (2009). מסטודנט מצוין למורה מצוין: טיפוחם וקידומם של סטודנטים להוראה בתכנית המצוינים על פי תכנית ההעשרה הייחודית של שלוש מכללות, **הלכה, מעשה וחזון**, תל אביב: מכון מופ"ת.

קלויר, ר'. כהן, נ'. עבאדי, ר'. וגרינפלד, נ' (2009). **הלכה, מעשה וחזון: הכשרת סטודנטים מצוינים להוראה במכללות האקדמיות לחינוך**, תל אביב: מכון מופ"ת.

רוזנפרג, ד' (2001). *מצוינות בבית הספר העל – יסודי*, אבן יהודה: רכס הוצאות לאור פרויקטים חינוכיים.
 שרלו, י' (2002). *הערכת תוכנית המצוינים*, באר-שבע: המכללה לחינוך ע"ש קיי –יחידת מחקר והערכה.

ביבליוגרפיה באנגלית:

- Cochran-Smith, M'. Fries, M' (2001). Sticks' Stones' & Ideology: The Discourse of Reform in Teacher Education' *Educational Researcher*, vol. 30 no. 8, pp. 3-15.
- Larry, C' (1990). *Reforming Again and Again*, California: Educational Researcher, vol. 19.
- Maier, A'. Youngs, P' (September/October 2009). *Teacher Preparation Programs and Teacher Labor Markets* , Journal of Teacher Education, Vol. 60, No. 4, 393-407.
- Mohanan, K.P (n.d). Who is an Excellent Teacher?, (on-line). CDTL, <http://www.cdtl.nus.edu.sg/publications/assess/who.htm>.
- Null, W' (November/December 2009). *Back to the Future: How and why to Revive the Teacher College Tradition* , Journal of Teacher Education, Vol. 60, No. 5, 443-449.
- OECD (n.d). (Organization for Economic Co-operation and Development), (on-line). <http://www.oecd.org>
- U.S. Department of Education (2004). *Promoting Educational Excellence for all Americans'* :six Teacher Training Programs Highlighted in New, Stephanie Babyak' Samara Yudof (202) 401-1576.
<http://www.ed.gov/news/pressrlleaes/2004/11/11192004a.html>.